

Muhamed Reza Bejat
S perzijskog preveo Refik Razić

Vrijednost kumulativnog argumenta kod dokazivanja postojanja Boga

UDK 28-1

Sažetak

Dokazivanje i potvrđivanje religijskih vjerovanja i naučavanja racionalnim dokazima ima dugu prošlost među filozofima religije i teozima. Ovaj pristup smatra da vjerovanje u religijska načela i naučavanja zahtijeva njihovo dokazivanje i potvrđivanje racionalnim argumentima. Mnogo je kritika upućeno u vezi s utemeljenošću ovog pristupa, njegove neupotrebljivosti, te u pogledu onoga što je već urađeno s ovakvim pristupom. Ovaj tekst se bavi razmatranjem i kritiziranjem nastojanja nekih filozofa religije da iznesu različite argumente među racionalnim argumentima (deduktivne i induktivne) u dokazivanju religijskih naučavanja.

Ključne riječi: kumulativni argument, racionalni argument postojanja Boga, filozofija religije, religijska naučavanja

Uvod

Na prvi pogled čini se prirodnim da se religijska naučavanja, kao i mnoga druga ljudska vjerovanja i naučavanja, preispitaju racionalnim mehanizmom da bi zaslužila čovjekovo povjerenje i vjerovanje u njih. Međutim, mnogi filozofi religije uopće ne razmatraju usklađenost ili nepostojanje usklađenosti religijskih uvjerenja s logikom i razumom. Ustvari, oni smatraju logiku i razum nadmoćnim u odnosu na religijska vjerovanja, te istraživanja religijskih uvjerenja u ovom području smatraju koračanjem u stranputicu.

Kierkegaard, filozof egzistencijalist, smatra da treba vjerovati uprkos dokazu:

“Bez rizika nema vjerovanja. Vjerovanje je tačno suprotnost između beskrajne čežnje duha pojedinca i objektivne neizvjesnosti. Ako bih ja mogao Boga razumjeti objektivno, onda više ne bih imao vjerovanje. Ali, upravo zato što za to nisam sposoban ja treba da vjerujem.”¹

Ovo stanovište, unatoč iznošenju velikog broja argumenata u njegovu korist, počiva na uvjerenju da u naučavanja, pripovijesti i događaje opisane u svetim tekstovima i religijskim tradicijama treba samo vjerovati, jer se oni inače ne mogu dokazati nikakvim racionalnim tumačenjem. Zato se u teologiji mnogih religija poseban dio posvećuje nadržacionalnim učenjima. Neuspjeh racionalnih argumenata u dokazivanju religijskih vjerovanja i naučavanja još je jedna potvrda fideizma i slabosti racionalističkog poimanja religijskih vjerovanja. Naprimjer, iako se vjerovanje u Božije postojanje u religijskim tekstovima smatra nedvojbena, dominantni trendovi u mišljenju ipak govore o upornom nastojanju onih koji vjeruju u Boga da se dokaže Njegovo postojanje, jer čini se da bi s dokazivanjem Božije egzistencije opravdanje drugih religijskih vjerovanja bilo lahak posao. Zato su filozofi i teolozi, svako na svoj način, uspostavljali dokaz ili dokaze potvrđivanja Božije egzistencije, tako da se ovi dokazi mogu svrstati u devet skupina, naravno uz različita objašnjenja svake od njih. Međutim, ovi dokazi suočili su se s mnogim

filozofskim, apologetskim i logičkim prigovorima i kritikama, dotle da Basil Mitchell kaže:

“Ovo (racionalna potvrda vjerovanja u Božiju egzistenciju) je staro pitanje i nedostaje mu jedno rješenje s kojim se svi slažu. Možda to sugerira da je više rasprave o ovome beskorisno.”²

Colin Brown ide čak i dalje od ovoga kad kaže: “Nije iznenađujuće da danas u mnogim filozofskim krugovima postoji mišljenje o tome da pošto stari aristotelovski racionalistički argumenti o dokazivanju Božije egzistencije više nisu prihvatljivi, to onda podrazumijeva da su uništeni svi racionalni temelji vjerovanja u Boga.”³

Neke nedostatnosti u dokazima koji potvrđuju religijska naučavanja

Priznanje nemoći racionalnih dokaza i argumenata u potvrđivanju religijskih naučavanja nisu izrazili samo vjerski orijentirani filozofi nego i mnogi filozofi koji, iako vjeruju u racionalnu odbranu religijskih naučavanja, također smatraju da ovi argumenti imaju utemeljene nedostatnosti.⁴

1. Filozofska kompliciranost uvodnih pretpostavki dokaza koji potvrđuju religijska naučavanja smatra se jednim od nedostataka ovih argumenata. Kompliciranost uvodnih pretpostavki ovih dokaza podrazumijeva da su one toliko isprepletene različitim tumačenjima da je njihovo razumijevanje i, sukladno tom razumijevanju, davanje prednosti jednih nad drugima izuzetno zakompliciralo i problematiziralo stvar, te se zato ne može religijsko vjerovanje zasnovati na ovakvim temeljima. Garry Gutting skreće pažnju na ovo: “Mi ovdje imamo

¹ Vidjeti: Michael Petherson i drugi autori: *Reason and Religious Belief*, na perzijski jezik preveli Ahmed Naraki i Ibrahim Sultani, str. 80.

² Basil Mitchell, *The Justification of Religious Belief*, str. 30.

³ Colin Brown, *Philosophy & the Christian Faith*, na perzijski preveo Tatavus Mikailijan, str. 167.

⁴ Ovi nedostaci su odvojeni od temeljnih problema vjernika, a također nisu isto što i uobičajeni nedostaci dokazivanja religijskih naučavanja, već se radi o primjedbama koje racionalistički filozofi upućuju formi ovih argumenata.

potrebu da razmislimo o razlozima nemoći tradicionalnih dokaza kao nesigurnih. Prvi razlog je oslanjanje uvodne pretpostavke ili argumenata uvodnih pretpostavki na komplicirana i suptilna filozofska razmatranja koja su prilično daleko od toga da ih svako razumije. Vjernici se u svome vjerovanju ne mogu oslanjati na argumentaciju jer ne mogu dati odgovor niti čak razumjeti nedostatnost tih argumenata.⁵

2. Sljedeći nedostatak argumenata kojima se potvrđuju religijska naučavanja, prema Guttingovom mišljenju, jeste njihova jednodimenzionalnost. Jedno religijsko vjerovanje ne može se zasnivati samo na jednom temelju jer s njegovom propašću urušit će se sâmo religijsko vjerovanje. Zbog toga treba tragati za drugim načinom argumentacije: "Drugi razlog je taj što su tradicionalni argumenti po mome mišljenju jednodimenzionalni, to jest, njihova valjanost počiva na ispravnosti neke od uvodnih pretpostavki koje se zasebno koriste, tako da ako se bilo koja od njih suoči sa sumnjom, izgubit će temelj snage na kojoj počiva taj argument."⁶
3. Sljedeći razlog nedostatnosti ovih argumenata je predstavljanje krive slike religijskih naučavanja u smislu da svaki od argumenata potvrđuje samo jedan aspekt religijskog vjerovanja, dok religijsko vjerovanje ima mnogobrojne aspekte i svi oni trebaju potvrđivanje da bi se moglo govoriti o potvrđivanju jednog potpunog vjerovanja. Naprimjer, jedan kršćanin koji vjeruje u Boga vjeruje barem u tri Njegova svojstva (znanje, moć i apsolutnu dobronamjernost), a nijedan argument samostalno ne može potvrditi ova svojstva. Michael Petherson ovako govori o problemu argumenta kojim se dokazuje Božije postojanje: "Pogrešno je ako, naprimjer, vjerovanje u Boga zasnivamo na jednom argumentu ili ako argumente samostalno uzimamo u obzir... Jer kozmološki dokaz snažno tvrdi da postoji Nužno Biće, a to

je Biće koje, ako postoji, onda se Njegovo postojanje ne oslanja na druga bića. Teološki dokaz pokazuje da postoji jedno inteligentno Biće koje je stvorilo svijet s svrhovitošću... Etički dokaz tvrdi da je ovo Biće povezano s etičkim zakonom i mi možemo etički zakon na neki način smatrati zasnovanim na Njegovom postojanju, ali dijelovi ove cjeline zajedno osiguravaju dobar razlog za vjerovanje u postojanje konačne svrhovitosti."⁷

Način rješavanja dileme

Insistiranje na racionalnoj odbrani religijskih naučavanja s jedne strane i nemoć tradicionalnih argumenata u potvrđivanju religijskih naučavanja s druge strane potaknulo je mnoge filozofe religije na iznošenje drugih tumačenja kako bi ih potvrdili korištenje različitih argumenata, kakvi su uobičajeni deduktivni i induktivni argumenti koji se koriste za potvrđivanje religijskih učenja. Ovi filozofi vjeruju da ovo gledište i ovakva metoda argumentacije mogu dobro braniti racionalističko gledište o religijskim učenjima. Prema mišljenju ovih filozofa, na proces dokazivanja jedne tvrdnje utječe cijeli splet naučnih i nenaučnih činilaca, vidljivih i nevidljivih, tako da proces dokazivanja prilično zavisi od njih. To znači da se utvrđivanje vjerodostojnosti jednog argumenta, uz pretpostavku pridržavanja općih pravila koja mora imati taj argument, zasniva na pojedinačnim karakteristikama i specifičnostima, što usložnjava proces argumentiranja. Međutim, uobičajeno objašnjenje dokazivanja smatra ovaj proces nečim objektivnim i zaštićenim od bilo koje vrste značajnog utjecaja i, ustvari, prodor naučnih i nenaučnih činilaca u razumijevanje i um onoga koji izvodi dokaz prihvata se samo u fazi prikupljanja uvodnih pretpostavki jednog argumenta, dok sam proces donošenja suda smatra imunim na ovakve utjecaje.

Osim toga, ovakvo tumačenje dokazivanja ne toliko važne razlike u stajalištima između filozofa i teologa u dokazivanju religijskih naučavanja smatra njihovim neuspjehom, dok prema prvom

⁵ Garry Gutting, *Religious Belief and Religious Skepticism*, str. 7.

⁶ *Ibidem*, str. 7.

⁷ Michael Petherson i drugi autori: *Reason and Religious Belief*, na perzijski preveli Ahmed Naraki i Ibrahim Sultani, str. 167.

tumačenju dokazivanja, ne samo da se ne radi o neuspjehu nego je to nešto potpuno prirodno.

Ovakvo tumačenje dokazivanja religijskih naučavanja bliže je onome što Gilbert Ryle naziva teorijom vjerovatnoće od dokazivanja u preciznom njegovom značenju. Ono što je važno u teoriji vjerovatnoće jeste pridavanje jednog značenja svim dokazima i stavovima na osnovu jednog tumačenja ili teorije ili, drugim riječima kazano, ne zanemariti sve postojeće stavove i dokaze u tumačenju teksta, stvarnosti ili iskustva. Upravo zbog toga, teorija jedne vjerovatnoće jeste jemac slabljenja, jačanja ili čak otkrivanja novih dokaza i stavova. Prema njihovom mišljenju, religijska uvjerenja posmatrana kroz prizmu valoriziranja i donošenja racionalnog suda o njima nimalo se ne razlikuju od drugih ljudskih uvjerenja i da bi se riješile ove poteškoće potrebno je okoristiti se dostignućima i iskustvima drugih naučnih područja. Basil Michael o ovome kaže: "...Ja ću nastojati pokazati da se obično u područjima koja nisu teološka koristimo stavovima koji nemaju vrijednost dokaza ili vjerovatnoćama u pravom smislu te riječi, što je opravdano, a teološki argumenti su općenito takvi."⁸

Drugi način dokazivanja, kumulativni argument

U ovom načinu rasprave i argumentiranja kumulativnim argumentima prikazat će se različiti dokazi i stavovi koji su zajedno usmjereni na dokazivanje jedne tvrdnje ili vjerovanja ili njezinog značenja. Drugim riječima, kumulativnim argumentom nastojimo dokazati prihvatljivost jedne teorije u odnosu na alternativne teorije putem određenih stavova i dokaza. Ovaj način argumentiranja, prema vjerovanju Basila Michaela, iako ne pripada nijednoj vrsti deduktivnih ili induktivnih argumenata, jeste jedan racionalni dokaz i upotrebljava se u mnogim područjima čovjekovog življenja: "Među filozofskim i teološkim argumentima najutjecajniji razlog negiranja činjenice da postoji neki racionalni dokaz koji je koristan kršćanstvu bila je pretpostavka da svaki argument da bi bio racionalan mora ispuniti uvjete dokazivanja ili mogućnosti u pravom

značenju te riječi. U ovom poglavlju se govori o tome da je spomenuta pretpostavka pogrešna."⁹

On na drugom mjestu kaže: "Izgleda da preostaju samo dva puta:

- nijedan racionalni dokaz ne može koristiti kršćanstvu ili mu naštetiti;
- dokaz treba da bude kumulativan i racionalan, ali ne i forma dokazivanja u preciznom značenju te riječi, to jest argument se neće dobiti putem vjerovatnoća."¹⁰

Specifičnosti kumulativnog argumenta

a. Davanje odgovarajuće uloge dijelovima argumenta

U ovom načinu dokazivanja dijelovi kumulativnog argumenta imaju odgovarajuću ulogu u potpomaganju drugih dijelova. To je uloga koju oni nemaju samostalno čak ni u jednom deduktivnom ili induktivnom argumentiranju. Drugim riječima, moguće je da dijelovi kumulativnog argumenta ne budu imali snagu samostalnog dokazivanja i objašnjenja neke tvrdnje, ali da u formi kumulativnog argumenta mogu pokazati razumljivost jedne tvrdnje. Newman¹¹ na slijedeći način prikazuje ovu specifičnost kumulativnog argumenta:

"U ovoj vrsti rasprave i argumentiranja konačni ishod su vjerovatnoće koje su nezavisne jedna od druge i proizlaze iz esencije i statusa teme koja je predmet rasprave. To su vjerovatnoće koje su neznatnije od toga da bi imale samostalnu vrijednost i suptilnije su i uvijenije od toga da bi se mogle pretvoriti u dedukciju, a čak i ako bi se mogle pretvoriti u dedukciju, veće su i raznovrsnije od toga da bi prihvatile ovakvo pretvaranje."¹²

John Wisdom istu karakteristiku objašnjava drugačije:

"Proces dokazivanja nije niz dokaza koji se uspostavljaju radi potvrđivanja, nego je iznošenje

⁸ Basil Mitchell, *The Justification of Religious Belief*, str. 39.

⁹ *Ibidem*, str. 39.

¹⁰ *Ibidem*, str. 39.

¹¹ J. H. Newman.

¹² C.f. *Ibidem*, str. 51.

i ponovno demonstriranje raznih aspekata jednog argumenta koji su već mnogo puta saradivali u korist nekog ishoda.”¹³

b. Višedimenzionalnost kumulativnog argumenta

Također, u ovoj vrsti rasprave i argumentiranja, kako o tome govori Garry Gutting, postoji nekoliko dimenzija. Ustvari, tvrdnja se oslanja na nekoliko zajedno usmjerenih argumenata ili stavova koji se međusobno potvrđuju i svaka njihova dimenzija ili više njih posvjedočuju pravilnost tvrdnje:

“Prije svega, postoje argumenti koje umjesto jednodimenzionalnim nazivam višedimenzionalnim. Uvodne pretpostavke ovih argumenata opetovano potvrđuju ishod. Znači da velik broj različitih ali jednosmjernih uvodnih pretpostavki potvrđuje ishod i čak, ako neke uvodne pretpostavke padnu pod sumnju ili budu odbačene, ishod će kao cjelina zadržati svoju validnost.”¹⁴

c. Prikaz sveobuhvatne slike koja ima značenje

Uz spomenuto, kumulativni argument može uz pomoć svojih dijelova predstaviti jednu sveobuhvatnu i racionalnu sliku koja ima određeno značenje, kao što se kod tumačenja jednog teksta ili povijesnog događaja nastoji predstaviti njihovo razumijevanje na osnovu mnoštva različitih dokaza, stavova i svjedočanstava. Basil Michael objašnjava ovu specifičnost kumulativnog argumenta u vezi s dokazima koji potvrđuju Božiju egzistenciju na sljedeći način:

“Važnost teoloških dokaza sastoji se u tome da oni kao dio cjeline uzimaju u obzir potvrđujuće stavove vjerovanja u Boga tako da se svaki dio ove cjeline međusobno potvrđuje, da bismo na taj način dobili sveobuhvatnu sliku koja ima značenje.”¹⁵

Dijelovi kumulativnog argumenta

Kumulativni argument čine nezavisni i različiti, ali jednosmjerni argumenti ili se on sastoji od dokaza i stavova koji su, prema Newmanovom

mišljenju, suptilniji i kompliciraniji od toga da bi se mogli pretvoriti u dedukciju. Drugim riječima, dijelovi u kumulativnom argumentu su takvi da svaki od njih dokazuje neku dimenziju jedne sveobuhvatne tvrdnje, kao što se kumulacijom argumenata koji dokazuju Božiju egzistenciju dokazuje sveobuhvatno značenje pojma “Bog” ili svi dijelovi potvrđuju poseban stav, mišljenje ili teoriju. Na sličan način u tumačenju i analizi nekog teksta, religijskog iskustva, nekog povijesnog događaja ili u potvrđivanju ili odbacivanju neke optužnice na sudovima od koristi su potvrđivanje ili poricanje jednog svjedoka, onako kako je korisna predaja u nauci o prenosiocima hadisa i znanje o tome, kako je korisno posebno potvrđivanje vjerovjesništva i mudžiza vjerovjesnika u teologiji ili, kako je to korisno također u svakodnevnom životu za argumentiranje uobičajenih pitanja i problema. Za potvrđivanje i objašnjavanje religijskih vjerovanja koriste se obje vrste dijelova kumulativnog argumenta, tako da Gary Gutting obje vrste smatra podrškom vjerovanju vjernika:

“Izgleda da su dvije vrste argumenata koji pripadaju kumulativnom argumentu naročita podrška vjerovanju vjernika. Jedan je oslanjanje na beskrajnu izvanjsku moć koja objašnjava različite aspekte našeg svijeta i življenja. Druga je oslanjanje na mnogobrojne tvrdnje pojedinaca koji su iskusili Božije prisustvo bez posrednika. Oba argumenta su, kako ćemo vidjeti, kumulativni argumenti, čija jača i slabija strana nije zakomplicirana uvodnom pretpostavkom.”¹⁶

Neki filozofi religije su iskoristili kumulativne argumente i različite dokaze koji potvrđuju Božiju egzistenciju da bi stvorili racionalnu sliku Boga religija sa svojim određenim svojstvima. Michael Petherson upravo o ovoj posljednjoj činjenici iznosi mišljenje:

“Međutim, da li je ovo Nužno Biće i Onaj Koji vodi krajnjoj svrsi (što se dokazuje u ontološkim i teleološkim argumentima) upravo onaj Bog religija? Ako bismo htjeli Boga

¹³ C.f. *Ibidem*, str. 45.

¹⁴ Garry Gutting, *Religious Belief and Religious Skepticism*, str. 9.

¹⁵ Michael Petherson i drugi autori: *Reason and Religious Belief*, na perzijski preveli Ahmed Naraki i Ibrahim Sultani, str. 167.

¹⁶ Garry Gutting, *Religious Belief and Religious Skepticism*, str. 8.

Evandjelja i Kur'ana prepoznati u ovim argumentima, ostali bismo uskraćeni. Ovi dokazi u potpunosti govore o jednom biću koje ima jasna filozofska svojstva, a ne isključivo religijska svojstva... Prirodna teologija zasnovana na kumulativnim argumentima priprema jednu osnovu po kojoj ćemo vjerovanje u Boga smatrati racionalnim.”¹⁷

Danas, s obzirom na važnost religijskog iskustva u filozofiji religije, velik broj filozofa religije dokazuje putem mnoštva svjedočanstava vjernika o njihovom religijskom iskustvu postojanje jednog Bića ponad ovih iskustava. Ustvari, oni iznose teološko tumačenje ovih iskustava. Basil Michael ovako prikazuje ovu raspravu:

“Kad razmotrimo tvrdnje nekih pojedinaca o njihovoj svjesnosti Božijeg prisustva, te tvrdnje drugih koje govore o Božijem djelovanju u svijetu ili da im se On obraćao, situacija će se promijeniti. Ove tvrdnje se ne mogu jednostavno i bez razloga zanemariti. Osim toga, ako postoji Bog koji je stvoritelj svijeta u kojem možda postoje razumna bića koja mogu ljubazno i saosjećajno reagirati prema Njemu i međusobno, onda treba očekivati da On na neki način uspostavi komunikaciju s njima. Prema tome, postojanje onoga što izgleda pripada skupini otkrovenja jeste nešto što potvrđuje vjerovanje u Boga tako da se religijsko iskustvo manifestira ovim putevima.”¹⁸

Jasno je da mnoštvo iskustava vjernika o njihovom religijskom iskustvu jesu dijelovi kumulativnog argumenta i njihovo vjersko tumačenje da bi se potvrdilo i religijski objasnilo ljudima koji nemaju ova iskustva, dok sa jednim iskustvom postojanje Boga možda postaje očigledno osobi koja je to iskusila.

Kritika i razmatranje

a) Iako su način i metoda kumulativnog argumenta deduktivni, ipak se donekle mogu smatrati bliskim induktivnom argumentu s tom razlikom

što su dijelovi (premise indukcije) u induktivnom argumentu produkti osjetilnih percepcija, dok dijelovi kumulativnog argumenta nisu nužno takvi. Također, induktivni argument potvrđuje samo jedan aspekt onoga što je predmet tvrdnje, dok kumulativni argument, prema definiciji, potvrđuje različite aspekte jedne tvrdnje koji su jednako usmjereni.

Također, kod kumulativnog argumenta nije cilj dokazivanje jedne tvrdnje u njezinom preciznom značenju, nego, kako je to kazao John Wisdom, u ovoj vrsti rasprave se nastoji putem dijelova argumenta od kojih svaki prikazuje neke aspekte argumenta, predstaviti razumijevanje jedne tvrdnje ili teorije. Međutim, u nepotpunoj indukciji uz pomoć skrivene dedukcije i potpune dedukcije cilj je dokazivanje jedne tvrdnje u njezinom preciznom značenju.

b) Prema onome što je kazano, dijelovi kumulativnog argumenta sastoje se od nezavisnih i različitih, ali jednako usmjerenih dokaza ili od drugih mišljenja i stavova koji ne mogu samostalno potvrđivati teoriju ili neke tvrdnje. U prvom slučaju je svaki od nezavisnih argumenata ili suočen s određenim problemom ili problemima ili nije suočen. Ako bilo koji od argumenata, naprimjer argument kojim se dokazuje Božije postojanje, ima neki poseban problem, kako se onda njime može koristiti kao dijelom kumulativnog argumenta. Ustvari, kad god neki argument bude manjkav i takav nemoćan u dokazivanju određenih tvrdnji, onda on ne da pokazuje malo, nego ne pokazuje ništa. Naravno, ukoliko bilo koji od argumenata u kumulativnom argumentu otklanja nedostatnost drugog argumenta, utoliko će kumulativni argument moći dokazati svoje tvrdnje. Ali, u kumulativnom argumentu se ne otklanja nijedna nedostatnost drugog argumenta, jer je svaki argument usmjeren na dokazivanje posebnih tvrdnji. Prema tome, ne može se mnoštvom dokaza od kojih je svaki samostalno nemoćan u dokazivanju svojih tvrdnji formirati jedan nezavisan dokaz. Antony Flew jasno iznosi ovu činjenicu:

“Osim toga što priznajemo da je u svakoj skupini argumenata svaki od njih samostalno netačan, mi ipak insistiramo da ovi argumenti kao cjelina formiraju jedan efikasan dokaz... I

¹⁷ Michael Petherson i drugi autori: *Reason and Religious Belief*, na perzijski preveli Ahmed Naraki i Ibrahim Sultani, str. 9-168.

¹⁸ Basil Mitchell, *The Justification of Religious Belief*, str. 40.

možda poput jedne ucjene kritičara dodajemo da se ovaj argument tiče svakog čovjeka, a ne samo njegovog filozofskog uma.¹⁹

Ako dokazi, kao dijelovi kumulativnog argumenta, budu imuni na probleme, potvrdit ćemo ustvari mnoštvom različitih argumenata jednu tvrdnju ili sveobuhvatnu i razumljivu teoriju, tako da svaki od njih zasebno dokažemo. Samo tako ćemo, kako kaže Michael Petherson, s mnoštvom tih argumenata pripremiti osnovu da dobijemo prijemčivu predodžbu o sveobuhvatnim i potpunim tvrdnjama monoteističkih religija, kakva je, naprimjer, da je Bog dobronamjeren, moćan ili apsolutni znalac.

c) Od kumulativnog argumenta preko potpore njegovim dijelovima može se doći do sveobuhvatnog prikaza neke tvrdnje ili vjerovanja. Međutim, iako se kompliciranost uvodnih pretpostavki smatra po sebi filozofskim problemom koji je samo većini teško razumljiv, filozofska kompliciranost uvodnih pretpostavki postoji, jer dijelove kumulativnog argumenta ustvari čine upravo nezavisni argumenti koji su, prema riječima Garryja Guttinga, komplicirane uvodne pretpostavke nerazumljive većini vjernika ili su formirane od različitih mišljenja i stavova, tako da je postupak odabira, uređenja, jačanja ili slabljenja nekih od ovih mišljenja i stavova i u konačnici iznošenje sveobuhvatnog i prijemčivog tumačenja među raznim tumačenjima kompliciran postupak.

d) Sljedeća kritika kumulativnog argumenta je ironija da mnogi filozofi uzimajući u obzir naučne hipoteze u empirijskim naukama osuđuju ovu vrstu rasprave i argumentiranja. Ovi filozofi vjeruju da u empirijskim naukama zbilja ima izravnu ulogu u odabiru naučnih hipoteza, dok u analizi i tumačenju jednog povijesnog događaja, nekog teksta ili religijskog iskustva i naposljetku odabiru neke od njih zbilja nema utjecaja, te su to umske analize i nedostaje im razumljivost. Dakle, s mnoštvom mišljenja i brojnim argumentima može se o njima iznijeti mnogo tumačenja, od kojih se nesumnjivo sva ne mogu smatrati podudarnim sa stvarnošću, tako da se davanje

prednosti nekima od njih nad nekim drugim ne može smatrati utjecajem stvarnosti. Passmore prenoseći od Poppera ovako sažima stanovište o povijesnim hipotezama:

“Povijesne hipoteze su spontane hipoteze i mi smo slobodni da po svojoj volji među ovim spontanima hipotezama izaberemo jednu. Nasuprot tome naučne pretpostavke se projektiraju zato što se koriste u situacijama drugačijim od onih situacija kad su inducirane. Tako nas zbilja primorava da biramo među njima. Mi prihvatamo onu hipotezu koja nas podstiče da očekujemo dešavanje nekih transformacija da bismo kasnije svjedočili njihovom dešavanju. Međutim, u povijesti svi događaji se odnose na ono što je iza nas. Zato kod izbora hipoteza zbilja ne prisiljava povjesničara na izbor neke pretpostavke, za razliku od fizičara kojeg prisiljava. U ovoj razlici je skriven umski aspekt povijesti.”²⁰

Mnogi filozofi, kakav je i sam Passmore, vjeruju braneći ovu vrstu rasprave i argumentacije da u procesu tumačenja jednog teksta ili religijskih iskustava ili nekog povijesnog događaja postoji nešto slično iskustvu i eksperimentu. Naprimjer, u tumačenju jednog teksta jedan tumač uvijek ne insistira na svom tumačenju. U mnogim slučajevima, s obzirom na nova značenja koja dobijaju stavci nekog teksta, biva prisiljen na ostavljanje postrani svog tumačenja. Nova značenja koja dobijaju stavci nekog teksta nastaju zbog pažnje koja se ponovo poklanja strukturi cijelog teksta, vremenskim i geografskim uvjetima i situaciji u kojoj se piše tekst, te duhovnom i misaonom stanju pisca. Ovi činioци nisu ništa drugo do utjecaj zbilje na tumačenje jednog teksta ili povijesnog događaja ili religijskog iskustva vjernika.

S obzirom na ovo, iako je moguće da mnoštvom mišljenja i različitih stavova o različitim duhovnim i religijskim iskustvima vjernika ili jednom tekstu ili nekom povijesnom događaju iznese racionalnije tumačenje i analiza od alternativnih tumačenja i analiza, ipak se nikad neće moći smatrati potpuno negiranim alternativno tumačenje i analiza. Ustvari, ova vrsta rasprave i argumentacije potpuno je u

¹⁹ C.f. *Ibid*, oP.cíT. P. 40.

²⁰ C.f. *Ibidem*, str. 54.

skladu s tumačenjem koje iznose upravo filozofi dokazujući i objašnjavajući religijska naučavanja i vjerovanja. Međutim, ovakvo tumačenje dokazivanja, čak i ako ga prihvatimo u vezi s pravnim sudovima ili svakodnevnim pitanjima, teško se može prihvatiti u dokazivanju religijskih naučavanja i vjerovanja jer, kako to ispravno kaže Basil Michael, ovo tumačenje dokazivanja i ovakva rasprava

i argumentacija ne uvjerava vjernike, kao što, čini se, ne uvjerava ni one koji nisu vjernici:

“Ali kršćani tvrde ako je ovaj projekt takav kao što oni vjeruju da jeste, onda on obuhvata jedan tajnoviti činitelj koji ne može oslabiti, a oni ne očekuju da se odjednom svaka stvar uskladi.”²¹

²¹ Garry Gutting, *Religious Belief and Religious Skepticism*, University of Notre Dame Press, 1982.

Abstract

The value of the cumulative argument in proving the existence of God

Muhamed Reza Bejat

Proving and confirming religious beliefs and teachings by rational proofs has a long tradition among philosophers of religion and theologians. This approach holds that believing in religious principles and teachings requires their proof and confirmation by rational arguments. Many criticisms has been expressed concerning the justification of this approach, its inapplicability and what has already been achieved with this approach. This paper analyzes and criticizes the efforts of some philosophers of religion to present different arguments among rational arguments (deductive and inductive) in proving religious teachings.

Keywords: the cumulative argument, the rational argument for the existence of God, the philosophy of religion, religious teachings